

груп і на індивідуальному рівні. Тільки так він зможе підвищити їхню мотивацію. Цього можна досягти, наприклад, поставивши перед лідерами волонтерських груп завдання періодично звітувати про успіхи окремих учасників;

- *підтримати позитивний обмін інформацією між волонтерами*. Особисті позитивні оцінки роботи волонтерів волонтерами — дієвий мотивуючий фактор. Корпоративна культура, яка підтримує бажання давати одне одному позитивні оцінки за результатами кожного виконаного завдання, підвищує рівень мотивації та результативність роботи [2].

Підсумовуючи викладене, слід наголосити на тому, що мотиви участі у волонтерських програмах та ступінь самопожертви при цьому можуть бути різними. Координаторам слід застосовувати увесь арсенал способів мотивування волонтерів. І чим оригінальнішими вони будуть, чим точніше відповідатимуть потребам волонтерів, тим більше людей займатимуться волонтерством.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кудринская Л. А. Добровольческий труд: сущность, функционирование, специфика / Л. А. Кудринская // Социологические исследования. – 2006. – № 5. – С. 15–22.
2. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп : навч. посіб. / Т. Л. Лях. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 160 с.
3. Маслоу А. Мотивация и личность [Текст] / А. Маслоу. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 351 с. – (Мастера психологии).
4. Trumbauer Jean Morris. Sharing the Ministry: A practical guide for transforming Volunteers into Ministers. – NYC, 1995.
5. Слабжанин Н. Ю. Как эффективно работать с добровольцами / Николай Юрьевич Слабжанин. – Новосибирск : Межрегиональный общественный фонд «Сибирский центр поддержки общественных инициатив», 2002. – 98 с.

УДК 37.014:379.8-053.81

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ МОЛОДІЖНОГО ДОЗВІЛЛЯ

Олійник Г. М., асистент

Тернопільський національний педагогічний університет

У статті обґрунтовано зміст, завдання, напрями та умови здійснення соціально-педагогічної діяльності майбутніх соціальних педагогів у сфері молодіжного дозвілля. Проаналізовано мету та принципи соціально-педагогічної діяльності. Здійснено аналіз поняття «культура», «дозвілля» та «культура дозвілля». Розкрито поняття культурно-дозвіллевої діяльності та її основних функцій. Обґрунтовано напрями здійснення соціально-педагогічної діяльності у сфері молодіжного дозвілля.

Ключові слова: соціально-педагогічна діяльність, майбутній соціальний педагог, дозвілля, культура дозвілля, культурно-дозвіллева діяльність молоді.

Олійник Г. М. ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СФЕРЕ МОЛОДЕЖНОГО ДОСУГА / Тернопольский национальный университет, Украина.

В статье обоснована сущность, задачи и условия осуществления социально-педагогической деятельности будущих социальных педагогов в сфере молодежного досуга. Проанализированы цель и принципы социально-педагогической деятельности. Осуществлен анализ понятия «культура», «досуг», «культура досуга». Раскрыто понятие культурно-досуговая деятельность и ее основных функций. Обосновано направление осуществления социально-педагогической деятельности в сфере молодежного досуга.

Ключевые слова: социально-педагогическая деятельность, будущие социальные педагоги, культурно-досуговая деятельность, сфера молодежного досуга.

Oliynuk G. M. FEATURES OF SOCIALPEDAGOGICAL ACTIVITY ARE IN THE FIELD OF YOUTH LEISURE / Ternopil national pedagogical university, Ukraine.

The article deals with the content, objectives, directions and conditions of socio-pedagogical activity of future social pedagogues in youth leisure. The purpose and principles of socio-pedagogical activity have been analyzed. The concept of the «leisure», «culture», «culture of leisure» has been defined. The directions of socio-pedagogical activity in youth leisure have been grounded.

Key words: socio-pedagogical activity, future social pedagogues, leisure, culture-leisure activity, youth.

У сучасних умовах соціально-педагогічна діяльність здійснюється практично в усіх сферах суспільного життя. У рамках цієї діяльності вирішуються численні проблеми, пов'язані з підвищенням культури суспільства та особистості, зокрема, цілеспрямоване регулювання міжособистісних і міжгрупових відносин, інтеграції особистості в соціумі, досягнення соціальної стабільності.

В українській педагогічній науці проблема професійної підготовки соціальних педагогів є відносно новою. Аналіз наукових праць, присвячених цій проблемі, дає змогу виокремити два етапи. Перший етап (кінець 80-х – 90-ті рр. ХХ ст.) характеризується появою інтересу науковців до соціально-педагогічної діяльності, визначення її суті, напрямів, змісту (І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, І. Козубовська, Л. Лактіонова, В. Сидоров, С. Хлебик та ін.), професійної підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах (Л. Міщик, С. Харченко, В. Поліщук та ін.). На другому етапі, що хронологічно збігається з початком ХХІ століття, розширюється проблематика вивчення соціально-педагогічної діяльності, напрямів, технологій (О. Безпалько, Г. Лактіонова, С. Пальчевський та ін.); професійної підготовки соціальних педагогів (С. Архипова, Р. Вайнола, П. Гусак, О. Дубасенюк, І. Ковчина, Я. Кичук та ін.).

У сучасних умовах у молодіжній сфері можна спостерігати такі суперечності:

- підвищена напруженість фізичних, інтелектуальних, моральних, вольових зусиль;
- понижена продуктивність діяльності (темп, якість, затрати часу);
- критичне відношення індивіда до культурних цінностей та способу життя інших людей;
- співставлення своїх життєвих позицій та переконань, активне відстоювання своїх інтересів;
- цілеспрямоване прагнення до взаєморозуміння як важливої умови соціального комфорту;
- виявлення найбільш сприятливих форм і засобів впливу один на одного для досягнення загальних цілей.

Основною метою статті є дослідження змісту, напрямів та механізмів здійснення соціально-педагогічної діяльності у сфері молодіжного дозвілля.

На думку дослідників, праці яких ми вивчали, суть соціально-педагогічної діяльності полягає:

- у перетворенні соціального середовища, оптимізації стосунків особистості і соціуму (А. Капська) [8, с. 16–17];
- здійсненні соціального виховання в контексті соціалізації, створенні сприятливих умов соціалізації (О. Безпалько) [2, с. 50].

Заслужують на увагу положення щодо соціально-педагогічної діяльності, обґрунтовані О. Безпалько, про те, що соціально-педагогічну діяльність можна розглядати як таку, що спрямована на формування соціальної компетентності особистості [2, с. 47].

Соціально-педагогічна діяльність – це різновид професійної діяльності, яка спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її соціокультурних потреб або відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності людини. Її зміст і структура виражають соціальний аспект цієї діяльності, що визначається соціальним замовленням, соціальними проблемами, соціокультурними особливостями середовища.

Мета соціально-педагогічної діяльності полягає у створенні сприятливих соціокультурних умов соціалізації особистості, визначається соціальною політикою держави та конкретизується низкою завдань. Серед пріоритетних завдань соціально-педагогічної діяльності виокремлюють: зміцнення та активізацію адаптаційного потенціалу особистості; збереження та покращення фізичного, психічного та соціального здоров'я особистості; створення сприятливих умов у мікросоціумі для розвитку здібностей та самореалізації особистості; попередження та локалізацію негативних впливів на особистість факторів соціального середовища [10, с. 265].

Заслужують на увагу положення щодо соціально-педагогічної діяльності, обґрунтовані О. Безпалько, про те, що соціально-педагогічну діяльність можна розглядати як таку, що спрямована на формування соціальної компетентності особистості [2, с. 47].

У працях А. Капської обґрунтовано положення про доцільність трактування соціально-педагогічної діяльності як своєрідної управлінської діяльності, що спрямована на зміну сукупності умов функціонування і розвитку соціальних процесів з метою досягнення оптимальної відповідності інтересам і потребам суспільства, соціальних груп і особистості [8, с. 16–17].

Незважаючи на різні тлумачення, переважна більшість дослідників дійшли висновку, що суть соціально-педагогічної діяльності полягає в гуманізації соціального середовища, оптимізації взаємин особистості і соціуму, у підтримці й розвитку індивідуальної і соціальної сутності людини. Соціальна педагогіка завжди розглядає «особистість в соціумі», «особистість в ситуації», у конкретних, певних соціальних, культурно-історичних умовах життя суспільства [2].

Соціально-педагогічна діяльність, як вид суспільної діяльності, має свою структуру, кожний елемент якої є важливим, органічно взаємопов'язаним, взаємодіє з іншими і виконує особливі функції. Структури такого роду називаються цілісними системами, і вони складаються з декількох відносно самостійних, і в той же час залежних один від одного, компонентів. Такими передусім є суб'єкт і об'єкт-суб'єкт соціально-педагогічної діяльності. Ми говоримо про суб'єктну позицію об'єкта соціально-педагогічної діяльності, тому що одним із головних завдань діяльності соціального педагога є допомога і сприяння тому, щоб допомогти об'єкту соціально-педагогічного впливу (допомоги) зайняти суб'єктну (активну відносно вирішення своїх проблем) позицію. Соціально-педагогічна діяльність спрямована на досягнення певних цілей та результатів, які зумовлені метою; мета конкретизується в змісті соціально-педагогічної діяльності; на основі змісту виокремлюють професійні функції соціального педагога. Досягнення мети, завдань, реалізація змісту та функцій соціально-педагогічної діяльності здійснюється за допомогою сукупності форм, методів, прийомів та засобів, які спільно з людським ресурсом є компонентами технологій професійної соціально-педагогічної діяльності.

Зауважимо, що таке загальне уявлення про систему соціально-педагогічної діяльності має практичне значення. Логіка розташування компонентів цієї системи не є випадковою: соціально-педагогічна діяльність, як і будь-який інший вид діяльності, здійснюється від суб'єкта до об'єкта-суб'єкта, хоча цілком очевидно, що визначальним чинником цієї системи є об'єкт професійного впливу.

Соціально-педагогічна діяльність, як певного роду система, не зводиться до суми елементів, що її утворюють. Вона володіє особливою, інтегративною якістю, не властивою жодній з її складових. Ми погоджуємося з науковцями, що ця особлива інтегративна властивість задається об'єктом-суб'єктом професійної соціально-педагогічної діяльності, який має подвійну природу: з одного боку – це людина, в усьому багатстві її життєдіяльності (Р. Вайнола, А. Капська, Л. Міщик), з іншого – це елементи суспільної культури (О. Безпалько, Г. Лактіонова, І. Зверева) і, за нашим переконанням, соціалізуючий потенціал суспільства в цілому та його структурних компонентів. Предметом професійної діяльності соціального педагога є двосторонній процес і створення педагогічно доцільного середовища, і становлення клієнта як суб'єкта соціального життя.

Виходячи із тлумачення суті соціально-педагогічної діяльності, дослідники доволі по-різному підходять до визначення її мети, зокрема як:

- налагодження балансу між відповідальністю суспільства перед особистістю і відповідальністю особистості перед суспільством; сприяння громадянам в успішному вирішенні їхніх проблем (А. Капська, Р. Вайнола) [2];
- створення оптимальних умов соціалізації громадян (О. Безпалько) [4];
- створення оптимальних умов реалізації життєвих сил і соціальної суб'єктності індивіда або соціальної групи (Г. Гусякова, Є. Холостова) [6].

Ми погоджуємося з висновком дослідників, що в найбільш загальному трактуванні мета соціально-педагогічної діяльності полягає в налагодженні балансу між відповідальністю суспільства перед особистістю та особистості перед суспільством (О. Безпалько, А. Капська, Р. Вайнола, І. Ковчина). Мета реалізується шляхом виконання низки завдань, пріоритетними серед яких, на думку О. Безпалько, є збереження та зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я особистості; активізація її адаптаційного потенціалу; створення сприятливих умов в мікросоціумі для розвитку здібностей та реалізації особистості; надання комплексної соціально-педагогічної допомоги та підтримки особистості; попередження та локалізація негативних впливів соціального середовища на особистість [4, с. 50].

Мета соціально-педагогічної діяльності конкретизується в її змісті, що визначає коло основних професійних завдань соціального педагога. За висновком А. Капської, зміст соціально-педагогічної діяльності проявляється через такі її основні аспекти:

- 1) надання допомоги окремій людині чи групі людей, які опинилися у складній життєвій ситуації, шляхом підтримки, консультування, реабілітації, патронажу та інших видів соціальних і психолого-педагогічних послуг;
- 2) актуалізацію потенціалу самопомоги осіб, які опинилися у скрутній ситуації;
- 3) цілеспрямований вплив на формування і реалізацію соціальної політики на всіх рівнях – від загальнодержавних до місцевих [8, с. 16–17].

Розглядаючи різні тлумачення соціально-педагогічної діяльності, В. Поліщук трактує суть і основне призначення соціально-педагогічної діяльності в гуманізації соціального середовища, оптимізації взаємин особистості і соціуму, у підтримці, розвитку і реабілітації індивідуальної і соціальної суб'єктності, яка в єдності характеризує життєві сили людини [11, с. 56].

На думку теоретиків української школи соціальної і соціально-педагогічної діяльності (В. Андрущенко, О. Безпалько, В. Бех, В. Жуков, І. Зверева, М. Лукашевич, А. Капська, І. Козубовська, Г. Лактіонова,

Л. Міщик, І. Мигович та ін.), основними вимогами до змісту, організації та здійснення цих видів діяльності виступають їх принципи. Виходячи з інтегративного характеру соціально-педагогічної діяльності, ці принципи являють собою певну систему, до складу якої відносяться:

- соціально-політичні (принцип законності та прав людини, принцип державного підходу до завдань, що реалізуються в соціально-педагогічній діяльності; принцип зв'язку змісту і форм соціально-педагогічної діяльності з конкретними умовами життєдіяльності особистості чи соціальної групи);
- психолого-педагогічні (принцип сприяння самореалізації індивідів чи груп у всіх сферах їх життєдіяльності; принцип диференційованого та індивідуального підходу до об'єктів соціально-педагогічної діяльності; принцип цілеспрямованості);
- організаційні (принцип компетентності кадрів; принцип інтеграції; принцип контролю та перевірки);
- специфічні принципи соціально-педагогічної діяльності, до яких відносяться принципи гуманізму, незалежності, клієнтоцентризму, опори на потенційні можливості людини, конфіденційності, толерантності, максимізації соціальних ресурсів) [8, с. 34–39].

Т. Алексеєнко, І. Зверева, А. Капська, дослідниця О. Беспалько визначає основні напрями соціально-педагогічної діяльності, до яких відносить соціальну профілактику, соціальну реабілітацію, соціокультурну анімацію, організацію дозвілля, соціальне обслуговування [3, с. 49].

В умовах української реальності дослідники (Т. Шаповал, В. Поліщук, Т. Гончаренко) до головних напрямів діяльності соціального педагога відносять:

- вивчення соціально-педагогічних цінностей особистості, соціально-педагогічних впливів мікросередовища на людину, яка росте і розвивається;
- організацію виховних і освітніх взаємодій з особистістю з метою створення оптимальних умов життєдіяльності і життєвої реалізації;
- соціально-психологічну допомогу і підтримку особистості в кризових ситуаціях;
- корекцію взаємин, способів соціальної дії, посередництво в творчому розвитку особистості і групи.

Ми поділяємо думку дослідників (О. Беспалько, І. Звереві, В. Поліщук), що соціальний педагог має бути задіяний у різних сферах діяльності: соціально-педагогічній, організаційно-методичній, просвітницькій, дозвіллевій, управлінській, правозахисній [4; 10; 11].

Основний інтерес для соціальних педагогів становить соціальний контекст розвитку особистості, провідна роль соціального середовища, соціальна детермінація становлення та регуляція поведінки особистості. В якості основних засобів такої регуляції розглядаються соціальні цінності, соціальні норми, моральні правила, традиції, функціонуючі в процесі повсякденної діяльності, міжособистісне спілкування та спільна діяльність. Виходячи з цього, можна стверджувати, що культурно-дозвіллева діяльність відкриває широкий простір для реалізації функцій соціально-педагогічної діяльності, а соціально-педагогічна діяльність, у свою чергу, надає розвитку особистості під час дозвілля цілеспрямованого характеру. Завдяки цьому відбувається процес реалізації механізмів, формування особистості в сфері культурного дозвілля.

Соціально-педагогічна цінність дозвіллевої діяльності полягає в тому, що вона стимулює розвиток творчих здібностей молоді, сприяє формуванню нових якостей та здібностей, створює сприятливі умови для самовиховання і саморозвитку. Соціально-педагогічний підхід до організації дозвіллевої діяльності пов'язаний з визначенням цілей діяльності суб'єктів. А головною ціллю, на наш погляд, є сформування у молодих людей «культури дозвілля».

Не маючи можливості звернутися навіть до оглядового аналізу різноманітних підходів визначення та тлумачення такого феномена, як культура, зауважимо, що у своєму дослідженні ми використовуємо визначення культури, яке міститься в роботах Ю. Афанасьєва [1], С. Іконнікової [7] та інших. Відповідно їх трактуванню, культура є мірою і способом реалізації сутнісних сил людини в соціальній діяльності, способом організації та розвитку людської життєдіяльності, втілений в продуктах матеріальної і духовної праці, у системі соціальних норм, в духовних цінностях. Отже, феномен культури пов'язаний з поняттям «розвиток», її сутністю вважається процес людинотворення, тому що важливим продуктом культури є сама людина, тобто, можна дійти висновку, що культура – це якісний показник діяльності [7, с. 26].

Українські дослідники В. Воловик та А. Воловик трактують дозвіллеву діяльність як вільну діяльність, що обирається самою особистістю, діяльність, що здійснюється людиною тому, що їй так хочеться, тому, що вона продиктована особистими потребами й інтересами, а не викликана під тиском зовнішніх обставин, що змушують її до неї [5, с. 54].

Не претендуючи на повне розкриття поняття культура дозвілля, ми під цим поняттям розуміємо ступінь соціокультурної самореалізації особистості в умовах дозвілля, ступінь оволодіння уміннями та навичками самоорганізації дозвіллевого часу, участь у соціально-значимих видах дозвіллевої діяльності.

Аналіз соціально-педагогічного аспекту дозвіллевої діяльності молоді вимагає виокремлення основних її функцій. На думку як українських (І. Петрової), так і зарубіжних (А. Жарков) дослідників, дозвілля виконує рекреаційну, комунікативну, соціальну, творчу, пізнавальну, ціннісно-орієнтаційну, виховну, функції формування нових знань, норм, цінностей, орієнтацій та значень; накопичення, зберігання та розповсюдження знань, норм та цінностей та відтворення духовних процесів. Таким чином, у молодіжній сфері дозвілля має сприяти розкриттю психологічного, інтелектуального, освітнього потенціалу якостей особистості, формуванню духовних норм та цінностей, створенню простору для реалізації та розвитку творчого, культурного й соціального потенціалу молоді.

Основним завданням соціальних педагогів, соціокультурних менеджерів, які покликані організувати дозвілля, є виховання культури дозвілля молоді та культури вибору видів дозвіллевої діяльності, сприяння у створенні оптимальних умов для життєвої реалізації кожної молодої людини.

Аналіз феномена соціально-педагогічної діяльності дозволяє представити не лише теоретичний аспект цього виду діяльності, а й багатофункціональність цього феномена в соціально-педагогічній сфері. Соціально-педагогічна діяльність як складова соціальних перетворень у суспільстві є принциповою основою для виживання людини в період реконструювання суспільства та її інтеграції в суспільство. Оточення молодої людини наповнене адаптаціями суспільної поведінки інших людей, входженнями в постійно змінні ситуації, мікросоціуми, де діють свої закони, норми, правила і де соціальний педагог завдяки володінню базовими науковими знаннями може об'єктивно виконувати соціальну роль суб'єкта соціальної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьев Ю.Л. Социально-культурный потенциал художественной деятельности / Ю. Л. Афанасьев. – Львів : Світ, 1990. – 160 с.
2. Капська А. Й. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / Капська А.Й., Безпалько О.В., Вайнола Р.Х. – К. : ДЦССМ, 2002. – 164 с.
3. Безпалько О. Поняття «соціально-педагогічна діяльність» у тезаурусі соціальної педагогіки / О. Безпалько // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2003. – №4. – С. 45–50.
4. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навч. посіб. / О. В. Безпалько. – К. : Логос, 2003. – 134 с.
5. Воловик А. Педагогіка дозвілля : підручник / А. Воловик, В. Воловик. – Харків : ХДАК, 1999. – 332 с.
6. Гусякова Л.Г. Основы теории социальной работы: учеб. пособ. / Л. Г. Гусякова, Е. И. Холостова. – М. : Просвещение, 1997. – 188 с.
7. Иконникова С.Н. Диалог о культуре / С. Н. Иконникова. – Л. : Лениздат, 1987. – 205 с.
8. Соціальна педагогіка: підручник / [за ред. А. Й. Капської]. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
9. Соціальний педагог / [упоряд.: Т. Шаповал, Т. Гончаренко]. – К. : Шкільний світ: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 80 с.
10. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / [за ред. І. Д. Звереві]. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 336 с.
11. Поліщук В. А. Теорія і методика підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Поліщук Віра Аркадіївна. – Тернопіль, 2006. – 454 с.